

ських компаній, засновувалися продюсерські центри, що намагалися охопити технологічний складник мистецької сфери. Важко визначити терміни появи перших платівок формату DVD серед цифрового ринку, втім на початку 2004 р. професійне саундпродюсування спровокувало розвиток окресленого нами феномену. Мультимедійні твори продукувалися в більш об'ємному форматі: *по-перше* – аудіоальбоми склалися з великої кількості пісень, які вміщували 80 хв звучання (приблизно від 12 до 15 цифрових композицій); *по-друге* – з'явилися пластикові коробки-чохли для збереження дисків (принагідно варто наголосити на тому, що поліграфія також відіграла важливу роль у наданні повної змістової інформації щодо продукту, який було зафіксовано на носії); *по-третє* – деякі виконавці додатково укомплектовували свої збірки відеоматеріалами (музичні кліпи, концертні виступи, приклад роботи над альбомом у студії звукозапису, що було відзнято режисерською командою); і наостанок, *по-четверте* – нанесення спеціального грифу, який демонстрував правомірність використання аудіотворів серед публічного та індивідуального прослуховування.

Отже, за часів Незалежності України звукозаписна аудіокультура та дії до її стратегічного планування (від Помаранчевої Революції, Майдану-2013, пандемії COVID-19, російсько-української війни початку 2022 року дотепер) впевнено формує нові стереотипні концепти, які зорієнтовані не лише на примноження україномовного цифрового контенту, але й збереження, реставрацію та публікацію історіографії мистецтв, що свого часу було втрачено, понівечено і навіть заборонено «залишками» радянського часу. Понад 30 років вітчизняне мистецтво боролось за свободу самовираження – потужної рушійної сили до самоідентифікації серед культур інших народів. Звукозапис став тим пріоритетним джерелом, що увінчав магістральний напрям національної ідеології XXI століття, зберігши традиції, ментальність, ідентичність українства.

АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Литвиненко Р. О.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна) /

Інститут археології НАН України, Київ (Україна)

e-mail: ltvnrnm@gmail.com

Спричинена збройною агресією росії війна кинула неабиякі виклики історико-культурній спадщині України. Під загрозою знищення, руйнації та пограбування опинилась і археологічна спадщина нашої держави (1; 2; 7–9). Особливої шкоди завдала війна своєрідній археологічній візитівці Україні – могилам-курганам, основний масив яких зосереджений у степовій, і менше – в лісостеповій зонах. Переважна більшість курганів зосереджена на вододільних гребнях і плато.

З огляду на домінуючу топографічну локалізацію на місцевості та форму самого кургану, як штучної висотки, древні насипи доволі часто використовуються для облаштування опорних пунктів або ліній оборони. Так було на теренах України під час Другої світової, в чому авторові довелося особисто неодноразово переконатися ще в період новобудовних розкопок 1980–1990-х років, те саме відбувається і під час нинішньої російсько-української війни.

Моніторинг ситуації за допомогою ресурсів Google-Map засвідчує різноманітні варіанти пошкодження та руйнації курганів у процесі зведення на них і навколо інженерно-фортифікаційних споруд (рис. 1). Найбільш типовими є випадки облаштування в насипах курганів піхотних окопів, окопів для техніки, бліндажів і спостережних пунктів. У таких випадках пам'ятка найбільше страждає від здійснених земляних робіт, причому не лише на рівні насипу, а в окремих випадках і нижче, аж до материка. Внаслідок цього піддаються руйнації зосереджені в курганах поховання, ритуально-поминальні та інші об'єкти. Не менш поширеними є випадки зведення переліченої фортифікаційної інфраструктури в межах охоронної зони археологічних об'єктів. Також трапляються випадки пошкодження / руйнації самих курганів та їх охоронної зони внаслідок мінометно-артилерійських обстрілів. Зазначимо, що наведений фактаж здебільшого відбиває ситуацію вздовж т. зв. лінії розмежування періодів проведення АТО і ООС. Радикальні зміни характеру й інтенсивності бойових дій, що відбулися після лютого 2022 р., природно, змінили масштаби й наслідки негативного впливу на археологічні об'єкти.

Попри те, що війна триває, і наразі не видно її кінця, українські археологи розпочали й продовжують вести роботу з моніторингу стану археологічних пам'яток у зонах бойових дій та інших регіонах, яких досягають руйнівні дистанційні удари російського агресора. Цією справою займаються різні інституції, зокрема провідна археологічна установа країни – Інститут археології НАН України, Кримський Інститут Стратегічних Досліджень та деякі регіональні центри (1; 3; 5; 6). Такі заходи є першим, проте необхідним кроком, продовженням якого в повоєнний час має стати комплексна загальнодержавна програма з відповідним фінансуванням, до виконання якої мають залучатись як національні кадри археологів, так, можливо, і зарубіжні партнери. Черговим кроком, без якого просто неможливо науковцям приступати до роботи, має бути розмінування археологічних пам'яток, яке, вочевидь, буде здійснюватися під час проведення масштабних заходів з розмінування всіх українських територій. Досвід показує, що навіть після здійснення таких всеохопних акцій додаткові розмінування подекуди доведеться здійснювати навіть під час проведення наступних рятувальних археологічних розкопок. Подальшим кроком має стати всеохопний наживо-моніторинг стану археологічних пам'яток України, насамперед у зонах минулих бойових дій. І лише потім має розгорнутись епопея рятувальних археологічних досліджень, перспектива якої може розтягнутись не на роки, а на десятиріччя (4, с. 34–35).

Рисунок 1. Інженерно-фортифікаційні споруди, облаштовані на площі курганних могильників у Північному Приазов'ї (Донецька область) поблизу сіл: 1 – Калинівка; 2 – Миколаївка; 3 – Приовражне; 4 – Безіменне; 5 – Ломакіне; 6 – Лукове; 7 – Стила; 8 – Павлопіль

Позначки: к – курган.

Джерело: Google Earth

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Археологія України у час війни: проблеми і перспективи. Матеріали прес-конференції. 13.11.2023. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=10749>
2. Пам'ятки археології під час війни: польовий досвід та юридичний аспект / А. Буйських, В. Івакін, П. Шидловський, І. Зоценко. *Vita Antiqua*. 2023. № 14. С. 36–59.
3. Буйських А., Шидловський П., Івакін В. Моніторинг пам'яток археологічної спадщини України під час військової агресії РФ. *Київські збірники історії, археології, мистецтва та побуту*. 2023. № 1(4). С. 3–15.
4. Литвиненко Р. О. Повоєнна археологія Донеччини: завдання й перспективи рятувальних досліджень. *Краєзнавчий рух на Донеччині: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (8 грудня 2022 р., м. Краматорськ)*. Краматорськ: ДОКМ, 2023. С. 31–36.
5. Моніторинг археологічних об'єктів під час війни. URL: <https://iananu.org.ua/novini/ekspeditsiji/1219-monitoring-arkheologichnikh-ob-ektiv-pid-chas-vijni>
6. Моніторинг археологічних об'єктів під час війни в Україні. 15.06.2023. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=10220>
7. Теліженко С. Археологічні пам'ятки і війна. Київ: Спілка археологів України, 2020. URL: <https://www.academia.edu/77162779>
8. Шулікін Д. Українська археологічна спадщина: під загрозою війни. *Світ*. 15.01.2024. URL: <http://surl.li/qmfpf>
9. Shydlovskiy P., Telizhenko S., Ivakin V. Archaeological Heritage as a Target During War. *The European Archaeologist*. 2022. Issue 74 – Autumn. P. 36–43.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У ВІДНОВЛЕННІ ЗРУЙНОВАНОЇ СПАДЩИНИ: МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Лопушняк В. І.¹, Романів Я. Р.², Пасішняк Я.³, Грицуляк Г. М.^{4*}

^{1,2,3,4}Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Івано-Франківськ (Україна)

*e-mail: hrysuliak20@gmail.com

Однією з найбільш характерних рис розвитку людської цивілізації є процес урбанізації, який виражається у зростанні кількості міського населення та зменшенні частки сільського населення. В Україні міське населення становить 68 %. Більше третини (33,7 %) міських жителів країни проживає в чотирьох регіонах: Донецькій, Луганській, Дніпропетровській і Запорізькій областях. До початку війни на Сході України. Частка киян у загальній кількості міського населення України становить 7,8 %. Серед нерухомих об'єктів культурної спадщини, які зазнають впливу екологічних ризиків, особливу увагу привертають пам'ятки історії та культури, що охороняються законом. За оцінками експертів, їх стан залишається незадовільним [1].

Розв'язавши незаконну війну проти України, Росія мала на меті не лише знищувати українських громадян, а й руйнувати культурну спадщину країни. Відповідно до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року, «пошкодження культурних цінностей будь-якого народу завдає шкоди культурній спадщині всього людства, оскільки кожен народ робить свій внесок у світову культуру» [9]. За даними Міністерства куль-